

5

Atlas, Hayyim ben Moshe, 1696 + 748

כבוד רבנו חיים בן עטר ז"ל

ספר ראשון לציון

מרבנו חיים בן עטר ז"ל
בעל אור החיים הק'

יורה דעה

כבוד אבואם כבוד רבו ות"ח תלמוד תורה
צדקה מילה עבדים גרים
ספר תורה מוזהה חדש
שילוח הקן כללי ספק ספיקא לשונות הרמב"ם

מהדורה מתוקנת על פי דפוס ראשון
בתוספת מראי מקומות וצינונים

ביאור

אור לציון

ביאורים קצרים להאיר עינים בתורת רבינו

ילקוט

מלואים לציון

השוואות והשלמות מכל ספרי רבינו המעשירים וממלאים דבריו,
וילקוט מקיף של הערות וביאורים מגדולי הדורות בדבריו הק'

מכון ליהודים
מכון ליהודים

סעיף יג

76 צבור שצדיכין לשכור רב ושליח צבור ואין ספוק בידם ליתן לשניהם, אם הוא רב מובהק ובקני בהוראות וכדינים, הוא קודם. ואם לאו שליח צבור קודם. הגה: ואין לפרנס הרב שנעיר מכיס של צדקה, דגנאי הוא לו וגם לצני העיר, אלא יעשו לו ספוק ממקום אחר.

דאין לפרנס בו' שגנאי הוא לו. ולע"ד נראה לאסור לפרנס הרב או הש"ס מצדקה דהוי כפורע חובו מהצדקה, דהא מחוייבין ללמוד תורה ולהשכיר רב ללמדם תורה ודינים וגם ש"ס ולמה יפרעו מהצדקה. ואפשר דמוקמינן לדצני הסגרא הזאת צפרנסה שאין חייבין בה, כגון לתת לו יותר מנרכו ממה שהתנו עמו לתת לו, וכו'.

סעיף יד

יכולים לשנות אפילו מתלמוד תורה, לצורך שלשים פשיטים להגמון בכל שנה, לפי שהוא הצלת נפשות, שאם לא יתפשרו עמו יש כמה עניים שאין להם ליתן ויכום ויפשיטום ערומים.

כתב הט"ו סק"ו וז"ל: רש"ל הקשה על זה ותימה וכו' גדול תלמוד תורה יותר מהלכת נפשות עכ"ל, ואין כאן קושיא, דודאי אין לך דבר שעומד מפני פקודת נפש, אלא דהתם אומר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק צמורה י"ב בו, ע"כ. וקשה לדבריו, אחר שיונת שכדבריו כן הוא, ולגמור מינה, מדחוינן דיט זכות למי שעוסק צמורה יותר ממי שצא לידו הלכת נפשות אם כן הא עדיפא, ונדחית הלכת נפשות מקמי (ס"ת) [תלמוד תורה]. ולע"ד נראה לתרץ, דשאני ההיא דקאמר התם הוא דוקא דומיא דהגדון, דהתם איירי צמרדכי בלשון שפירש מן המורה להשררה להציל נפשות אם ילכדו צפת, דאחר האמת אחר שנעשה לו נס והציל ישראל היה לו לחזור לתלמוד

ציון אור

תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפשות. לג. מרדכי נקרא "בלשון" (ערוך ב. ב.) שהיה יודע שבעים לשון (פסחות סו, א.) לא. הלא מסקינן סוף פ"ק דמגילה (טו. ב.) לב. ולא בא לידו הצלת נפשות, ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל

מילואים ציון

ובספר חפץ ה' (שבת ל"א ע"ב) כתב לפרש הא דאמרינן (שם) דרבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי, חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא. אמר ליה חד לחבריה ניקו מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא, אמר לו אידך ניקו מקמיה דגבר בר אוריין הוא, אמר ליה אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא ואמרת לי את בר אוריין הוא. וכתב רבינו לפרש הא דאמר בר אוריין הוא, וזל"ק: לאו דפליג בדחיל חטאין דלא ניקום מקמיה, דהא פשיטא דמודים כולי עלמא, מההיא דמר יחזקאל דאפילו מר שמואל קאים מקמיה. אלא דהכי קאמר, למה את בעי דחיל חטאין דמשמע דוקא מחמת דבעל מעשה הוה דאי לאו הכי לא, והא בר אוריין הוי, עכ"ל. ומבואר דנקט בפשיטות דחייב לעמוד בפני בעל מעשים ולכן פירש דכוונת האומר דבר אוריין לומר דאי"צ לכך שהוא בעל מעשים. אמנם החיד"א בפתח עינים (שם) כתב לפרש דנחלקו האמוראים במחלוקת הראשונים הג"ל אם

צריך לקום בפני בעל מעשים. ופירש באופן נוסף דכולהו ס"ל כהרמב"ן דאי"צ לעמוד בפני בעל מעשים ופליגי במילתא אחריתי, יעו"ש.

7 דהא מחוייבין ללמוד תורה ולהשכיר רב ללמדם תורה ודינים וגם שליח צבור ולמה יפרעו מהצדקה. בשו"ת שבט הלוי (חלק ה' סימן קל"ח) כתב ליישב קושיית רבינו, דודאי בצדקה שהקדישו סתם לצדקת עניים ורוצים לפרוע מזה התחייבות שלהם לרב העיר שלא הוטל מעיקרא על הכיס של צדקה אלא הוא התחייבות בפ"ע בזה נכון טעם רבינו דזה פרעון טוב מכיס צדקה. אבל הרמ"א בא לקבוע דלא יעשו מעיקרא כ"ס אחד לצדקה ולרב יחד, באופן שהנתינות לרב מעורבים בתוך כ"ס צדקה דנהי דבזה אין מקפחין הצדקה מכ"מ גנאי הוא לרב שלהם. ולפי זה אם הוא קופת הקהל שמשלמים מזה לרב וגם הצדקתו, ואינו מיוחד לצדקה דוקא פשיטא דאין גנאי.

אעפ"כ נלפע"ד שלא יתן מנעות מעשר שכר הופרש מקודם, רק שפירש מעות מעשר מהכריות שיהי' לו מחדש ועל תנאי שיתן מנעות אלו עבור הישיבה ועובת הגאה שילמדו משניות בעד עובת גשמתו, דנהי' דהפרשת מעשר כספים מדרבנן או רק משום מנהג, אבל כיון דמה שהופרש כבר סתם כוונתו הי' סתם לעניים, וע"כ אינו ראוי לעשות בהם מלוא כמבואר באחרונים, עי' בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רל"א וסי' רל"ב, רק אם נשעת הפרשה חושב מחשבות שיעשה מנהג עניים השייכים לנדקה, ולעשות בהם גם מלוא, על מנת לקנות מלוא, וליתן לת"ח כדי שילמדו בעדו משניות מותר, ועיין בשו"ת מהרש"ג חו"ד סי' ל"ו.

ובהנייז זה המלצה לרחמי שנים כל היום,

שרגא פייוויש

ובד"ש בעניי ווסחות, גם אנכי בחבורי הבאתי דברי הגאון הקדוש מסיגוט ז"ל, ובדואי למעשה אין לזוז מדבריו, ומה שמפלפל בד"ג ראוי והגון למו שאמרו, ודפח"ה. וכאשר ארצה השאלה בענין עירובין או בל"ג ובל"ג אע"פ זכה כאשר ארצה בעושה"י לזכר, והנני זכה יד"ג דו"ש תורתו.

הקונטרס של כת"ר שליט"א אשלח בחזרה אי"ה להגאון הר"פ הראבדפה"ק שליט"א.

אבקש לצוות לאחד מתלמידיו שישגיב לי קארטיל אם קיבל המכתב הנוכחי.

סימן קב

אם מותר לשכור מנעות מעשר שילמדו בעדו משניות ולומר קדיש

בס"ד פרשת מט"מ חשמ"ה לפ"ק מה לונדון יצ"ו.

בד"ש אם מותר לקנות לו מנעות מעשר בחברה משניות שילמדו בעדו משניות אחר מלוא ועשרים שנה, וכן לומר קדיש בעד עובת גשמתו.

לפענ"ד לקנות שילמדו קדיש בעדו אסור ליתן מנעות מעשר העפ"י שהכסף הולך לנדקה ולהחזקה הותרה, עכ"ז עבור קדיש אסור ליתן, דביו"ד סי' רנ"ט בעו"ז סק"ה כתב בן בניו ביותר מבני שש אף שנקרה נדקה אינו יכול ליקח מנעות מעשר לזה, והעטם דבלא"ה הי' נהגן נהון לבניו העפ"י שהן יותר משש, כי כן דרך העולם, וכל מה שהי' עושה בלא"ה, הפילו מלוא, לא יעשה מנעות מעשר, רק נדקה גמורה.

וא"כ הי' קדיש כל בר ישראל רוצה שילמדו בעדו קדיש, ואפילו לא יהי' לו מנעות מעשר, עכ"ז הי' שוכר לאחד שילמדו עבורו קדיש, וע"כ העפ"י שהמנעות הולך לישיבה עבור החזקה הורה ונדקה, עכ"ז לא יעשה מנעות מעשר, כל זה לענין קדיש.

אבל לקנות שילמדו בעדו משניות, הלא זה לאו כל החד מיישראל קונה לענינו שילמדו בעדו משניות, ול"כ אם לא יתן מנעות מעשר אפשר שלא יקנה לו מני שילמדו החר מלוא ועשרים שנה בעד עובת גשמתו משניות, וע"כ מותר ליתן מנעות מעשר ויהי' לו עובת הגאה זו שילמדו בעד עובת גשמתו משניות, כי המנעות הלא הולך לישיבה להחזקה הותרה ונדקה.

סימן קג

שוחט ששחט שני ראשין כאחד וגמצא הסכין פגום, אם חייב לשלם

בס"ד יום ב' כי חשא חשמ"ו לפ"ק מה לונדון יצ"ו.

בחודש אדר שלמא אשר לכבוד הרב הגאון כו"ר צבי טענענבוים שליט"א, רב בק"ק טשעלסי מאסט, ובעהמ"ח ספר עץ ארו.

אחדש"ה באתי זכר לקיים הבטחתי שב"י השיב גם על השאלה השני', והנני זכר, וז"ל שאלתו, אם שחט בני ראשין כאחד ונמלא הסכין פגום ושניהם בספק אם יכול השו"ב לעטון הו"ול ומותר לשחוט ב' ראשין כאחד הפילו לכהחילה וגם שכמה פעמים הוא עושה כן הוא פטור מלשלם ולא ניקרי הכנים מנחן חזירו בספק, או דילגנא הו"ול ודחק לעיין בתקנת הבטחים ע"כ הי' נריך להעלות בדעתו אולי יהי' הסכין פגום ויפסיד לחזירו, וגם הבטע"כ עומן לתקווי בדרתיך ולא לעותי, ובהננת יש לחלק בין שוחט בשכר דהוב כשומר שכר, לשוחט בנחם דהוב כשומר חנם, ועי' בשו"ת פנים נחירות סי' קמ"ה, עכ"ל.

הנה המהר"ב ביו"ד סי' כ"ד סעי' ג' כתב בלשון דיעבד שחט ב' ראשין כאחד או בהצאה בלבה, אם יש בסכין כדי שיש לזוהרין כשרה, ואם לאו יש לחוש ולחבור שתיבת עכ"ד, יתן לשון הרע"ב"ש בפ"ב הלכה ט"ו מבלכות שחטם בשון דיעבד, ומשום לכאורה שאסור לשחוט ב' ראשין כאחד לכהחול, אמה דגמרה מס' הולין דף כ"ט ע"ה אמר רב אשי סיפא

שרגא פיוויש
הרב
חלק חמישי
מב"כ ז' שרגא פייוויש

שהקשה כן ומסיק ב"ע, ועי' בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' נ"ג, ונוכחתי שמו"ר בספרו דו"מ ח"ב סי' כ' מביא קו' זו ומתוך דוקא במידי דאכילה קובר הב"ח שמוחר ליתן אם אינו עובר ח"כ, דאין עליו שום חיוב רק אם רוצה לאכול מחויב לזרף, וא"כ בשעה שנותן לו אינו עובר ולא שייך לפני עור, מה שאינו כן גבי שבת וחוה"מ החיוב לשמור שבת רובץ עליו גם בחול, ע"כ אם יודע שצמח שמשכיר לו יחלל שבת שפיר שייך לפני עור גם במשכיר בימי החול, וע"ש מה שהאריך עוד בזה.

ולד"א דברי המג"א מסי' שמ"ז הנ"ל, מהגמרא מס' ע"ז הנ"ל לזכר חשבתי שלא קשה על הב"ח, שרק גבי כותי אמרינן גם בקודם חוה"מ אסור להשכיר לו, כיון דכותי בודאי יעבוד בחוה"מ, דכיון דאינו חושש על דרשות חכמים כלל, רק על מה שכתוב בחוה"ק מפורש, וע"כ יש ודאי שיעבוד בחוה"מ דאלו הוא הימר גמור, וע"כ גם קודם חוה"מ אסור להשכיר לו, מה שאינו כן בישראל, אפילו הוא מומר לחלל שבת, עם כל זה יש לו חזקת ישראל, ואולי לא יעבוד צמוד ויחלל שבת, עכ"פ קודם השבת אין על הישראל חזירו איסור להשכיר לו, כי יש עכ"פ ספק אם יעבוד בשבת, מה שאינו כן גבי כותי יש ודאי שיעבוד בחוה"מ כי הימר גמור הוא אללו, אבל מדברי המג"א בסי' שמ"ז הנ"ל לא משמע לחלק כן. ועי' בשו"ת פרי השדה ח"ד סי' ל"ט בהשכרת בית שיש לו מעליה [עלעוועטור] אם עובר משום מסייע, ומסיק להימר ע"ש.

ודע דיש שיטות הש"ך והדג"מ צו"ד סי' קנ"א דבעובר צמוד ליכא משום מסייע ידי עובר עבירה, ועי' בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קפ"ד שכתב פוק חזי מאי עמא דבר, וע"כ יש מקום להקל, ועי' מה שכתבתי בס"ד בספרי שו"ת שרה"מ ח"א סי' נ"ד בד"ה וי"ל.

יש אריכות גדול בזה באחרונים עי' שד"ח כללים מערכת וא"ו כלל כ"ו, ואין הזמן גורם להאריך בזה יותר.

צ] ובה"א ששאלת אי מותר לקנות מקום בביהמ"ד לימים נוראים מכסף מעשר כשהכסף הולך למוסדות המורה.

וכו' ושם בע"ז בד"ה ואם אין לו כחצ בשם הרשב"א אם השכירו לאחר מכאן אסור, דוקא במכירה הוא דשרי אבל בשכירות לא ע"ש, ועי' בש"ע הרב הלכות שבת סי' רס"ו בקו"א אות א', דקיי"ל דהעיקר כמאן דאמר שכירות לא קניא אפילו לחומרא כמ"ש בסי' רמ"ו וכו' עכ"ל.

וא"כ דוקא אם מכר לו לגמרו אז לא מקרי מסייע, אבל אם השכיר לו הוי כשאלה והוי מסייע ואסור לפי דברי המג"א הנ"ל.

ועיין בשו"ת ערוגת הנשם חאו"ח סי' נ"ד מש"כ ולא נחה לחלק בין שכירות למכירה וז"ע, אבל מכל מקום מחמיר שם שלא להשכיר.

ג) ויש להביא ראיה שכירות אסור כשאלה, ממס' ע"ז דף כ"א ע"ב ר"ש בן אלעזר אומר לא ישכיר אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שמו, וכותי זה עושה בו מלאכה בחוה"מ וכו' ופריך הגמרא [בדף כ"ב ע"א] מאי איריא מפני שנקראת על שמו חיפוק ל"י משום לפני עור לא תתן מכשול, ומשני חדא ועוד קאמר חדא משום לפני עור ועוד מפני שנקראת על שמו, ופירש"י חיפוק ל"י דכלא חשד נמי איכא משום לפני עור וכותי גר הוא ומאווה על המצות בישראל, ולא דמי לעכו"ם העושה מלאכה בשבת שהעכו"ם לא הזהירו עליו עכ"ל הרי מבואר מהגמרא דגם שכירות אפילו שמשכירו זמן רב קודם חול המועד ג"כ אסור משום לפני עור, ואין לחלק בין שאלה לשכירות, וא"כ הא שכתב המג"א שם שאסור להשאיל לאדם כלי מלאכה אם הוא חשוד לעשות מלאכה בשבת וכו' הוא הדין שאסור להשכיר לו אם הוא חשוד לעשות מלאכה בשבת.

ד) ולבאורה קשה דהא המג"א בסי' קס"ט סק"ו כתב על הא שכתב המחבר לא יתן לאכול אלא למי שיודע בו שיברך, וכתב בשם הב"ח שדוקא בנטילת ידיים אסור דחיכף בשעה שנותן ידו כדי לאכול עובר משום לפני עור וכו' אבל בצרכה בשעה שנתנו אינו עובר ואם אחר כך לא יברך מה עלינו לעשות ע"כ, לכאורה שזה סתירה לדברי המג"א סי' שמ"ז הנ"ל, וגם מהגמרא מס' ע"ז דף כ"א הנ"ל שמשמע שיש לפני עור גם שלא יעשה חיכף האיסור רק אחר כך, ועי' במהר"ם שיק מצות מצוה רל"ג אות ז'

חלק ט"ז

או אפילו שלא לצורך סעודה, או כגון שבאותו חדר שקידש ורצה לאכול שם אין שם מים לנט"י, וצריך לילך לחדר אחר ליטול ידיו ואחר כך יחזור למקומו הראשון שקידש שם כדי לאכול שם וכו' עכ"ל.

הנה דבריו נפלאים שכתב שאינו מבואר מה יהא דינו אם קידש ע"מ לאכול במקומו אי מותר לילך לחדר אחר להביא משם לצורך סעודה וכדומה, הלא מבואר שפיר צפוסקים הלכה זו כדלהלן.

ע"י באגור ס"י שפ"ו שכתב צוה"ל כתב גדול בדורו מהרר"י מולין דמקרי אין קידוש אלא במקום סעודה אפילו באותו מקום עצמו שקדש שם אין דעמו לאכול שם לאלתר ואין חילוק לזמן קצר או לזמן מרובה, אבל אם היה דעמו לאכול שם מיד אפילו אם היה הולך לדרך גדול ומחוק כך שוהה עד שיגיע לשם חשוב במקום סעודה, לפי הירושלמי, ואפילו בטרקלין גדולים חשוב מפינה לפינה במקום סעודה עכ"ל הרב, ע"כ דברי האגור. ודברי מהר"ל מובא בדרכי משה, אלא בשנינו לשון קצת, וגם במג"א ס"י רע"ג סק"ה וז"י המג"א גם לאגור הג"ל.

הרי אם היה דעמו לאכול שם מיד או אפילו אם הלך לדרך גדול עכ"ז אם חזר למקום שעשה קידוש ואוכל שם הוא קידוש במקום סעודה.

אבל דברי המג"א סק"ה שכתב בסופו וז"ל אך אם יאמ ממקומו בנתיים צריך לקדש שנית עכ"ל ז"ע הא צ"י לדברי האגור ושם משמע שגם אם הולך לדרך גדול, ונדאי היינו שיצא לחוץ, עם כל זה כיון שדעמו לאכול מיד במקום שקידש וחזר למקומו ואוכל שם הוא קידוש במקום סעודה וז"ע.

וע"י בשירי כנסת הגדולה ס"י רע"ג בהגהות על צ"י אות ט' בא"ד וז"ל אבל אם קם מדוכתי אפילו חזר למקומו לא הוא קידוש במקום סעודה וצריך לחזור ולקדש, "ישמקע הדבר ולא יאמר" דכיון דקידש כאן על דעת לאכול כאן ואכל כאן בשביל שבין קידוש לאכילה קם מדוכתי לאיוו סיבה יחזור לצרך זו לא שמענו ואף אם בעל ה"ג דעמו כן מני"ל הא, דבגמרא לא חשוב קידוש שלא במקום סעודה אלא בשנינו מקום לאכילה, אבל כל שאכל במקום שקידש אעפ"י שבנתיים קם והלך לאיזה מקום ודאי לא הוא קידוש שלא במקום סעודה,

ע"י מש"כ בק"ד בספרי שו"ת שרה"מ ח"ה ס"י ק"ב כלל בדבר אם הוא דבר דבלאו הכי, היינו אם לא היה לו מעות מעשר ה"י ג"כ קונה מצוה זו, או אסור לקנות המצוה ממעות מעשר, משא"כ אם בלאו מעות מעשר לא היה קונה מצוה זו, או מותר ליקח ממעות מעשר, הכי נמי צ"ד כיון דכל אחד קונה לו מקום צבית המדרש להחפול צימים נוראים, וע"כ אסור ליקח ממעות מעשר, רק יש לומר אם רוצה להוסיף על מחיר מקום הישיבה צביהמ"ד אעפ"י שעל ידי זה שהוסיף על המחיר יתן לו מקום מכובד יותר, או הוספה זו יכול ליקח גם ממעות מעשר, כיון דבלאו מעות מעשר לא היה קונה לו מקום מכובד וחשוב כזה, וצפרט שהמעות הולכים בלאו הכי למוקדמות המורה.

והנני צוה המברכו בהצלחה רבה ולעלות מעלה מעלה במורה ויראה המצפה לרחמי שמים כל היום.

שרגא פייו"ש

סימן נד

בענין קידוש במקום סעודה.

בס"ד, אור ליום ב' לסדר בהר ובחקתי תשנ"ד לפ"ק, פה לונדון יצ"ו.

בל"ו למנין, יתברך מפי העליון בכל ענין, ובחורה שנקרא קנין, לכבוד החרוץ ושנון ועוסק בהלכה וכו' [בלתי מכירו להכתירן] כש"ת אר"י בחמ"י שטעסל שליט"א מעיר ברוקלין יצ"ו.

אחדשה"ט ראשית אתו הסליחה שלא הכרתיו כהלכה כי איננו מכירו רק ע"י מכתבו שקבלתי בעת.

[ועד"ש צוה הלשון דמבואר באו"ח ס"י רע"ג דאם קידש בחדר אחד על דעת לאכול בחדר אחר באותו בית שפיר הוא קידוש במקום סעודה, אבל לא מבואר שם מה יהא דינו אם קידש בחדר אחד על מנת לאכול שם במקומו אבל היה בדעמו שילך אחר קידוש לחדר האחר ע"מ להביא איזה דבר לצורך סעודה

מיהו בעיקר הדבר היות שבשרשו אינו אלא מנהג הגם שקבעוהו כחובה אינו בכלל קביעת חז"ל דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ומתחילת הנהגת המנהג קבעוהו רק מצד מצות צדקה, וממילא הוא כשאר כל קביעת של צדקה שמחייבים את בני העיר (כקופה ותמחוי) שבודאי שפיר דמי לתתו ממעות מעשר כספים שלו.

ובס' מעדני שלמה (ע' ב') כ' מטע"א שהיות שבזמנינו אין קובעים סכום קבוע כחוב לקמחא דפסחא אין דינו כמס וכולו צדקה וממילא שיכולין ליתנו ממעות מעשר עיי"ש, וממילא באמת שאם הקהל מחייבים בני הקהלה בסכום קבוע אי אפשר ליתנו ממעשר, והערני שכנ"כ בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' קל"ז).

ולעומת זה בס' חוט שני (ח"ד משבת ע' שס"ז) דשפיר דמי, שלא קבעוהו חובה על כל אחד, אלא שהחויב לדאוג לצרכי העניים לפסח, ובשו"ת משיב נבונים (שטיינמעטץ, ח"ג סי' ס"ג) הסכים לס' שלמי מועד (פט"ז) דמותר לתתו ממעות מעשר, אבל רק בעיר גדולה, אם לא בעיר קטנה שיש בה קהילה וז' טובי העיר ורב ורבי, וע' בס' מקור חיים על הלי' פסח שם (ביאורים סק"ג)..

שוב נראה עוד טעם להיתר אף באופן שבאמת כופין על כך, דמה שתקנו ליתן קמחא דפסחא בשרשו הוא מכח חיוב נתינת צדקה לעניים ונצרכים (שיהיה להעניים מה לאכול בפסח) ודבר שהוא

חובה מחמת מצות וחובת צדקה שפיר דמי ליתנהו ממעש"כ, שהרי באמת אף על צדקה דעלמא כופין, וכן על קופה ותמחוי, כמבואר בשו"ע יו"ד רס"י רמ"ח ובסי' רנ"ו (ועיי"ש בש"ך שכופין על הכנסת אורחים ולחלק להן צדקה), והכי סלקא דעתך שאינן נתינת ממעות מעשר.

לנזקקים לצרכי יום-טוב

ומהאי טעמא נמי נראה דשפיר דמי לחלק ממון לאלמנות ויתומים ועניים לצרכי החג ממעש"כ, אף דהלכה מפורשת בשו"ע (סי' תקכ"ט ס"ב) "שחייב" להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים, ומקרא מלא הוא (פ' ראה טז-יא) ושמחת... והלוי... והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך וגו' [והוא כרמב"ם פ"ו הי"ח ועיי"ש דברים כדרכונות ע"ז], ובודאי שבזה לא אמרינן דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.

* * *

סימון ק"מ

שאלה - מהו לבנות "בית הכנסת" - בית המדרש בעירו ממעות מעשר.

תשובה - אם יש שם כבר ביהכ"נ לכלליות בני העיר ומוסיפים כדי להגדיל תורה ולהאדירה מותר. (וע' בפנים מהו לבנות ממשעש"כ בנין פאר) הנה חוב על בני העיר לבנות להם בית-הכנסת או בית

המדרש, כמבואר בשו"ע חו"מ (סי' ס"א) דבני העיר כופין זה את זה להם ביהכ"נ (ולקנות ס"ת וכו') [כרמב"ם הלי' שכנים פ"ו, ובהל' פ"א, ועמש"כ בקובץ הלכות למי הקיץ (פ"א) אם יכולין לכונן זא"ז כביה"כ או ביהמ"ד במעונות הקיץ ורק לחדשיים בערך], וממילא כיון חובה מסתבר דאין לבנותו ממעות מן הדבר שבחובה אינו בא אלא מן הו"ל"ע מהו לפמש"כ בס' אמת ליעקב רנ"ט) משם הגר"י קמנצקי ז"ל לבנות מקוה טהרה כיון שבזמנינו כידניו לכונן בני העיר למלאות חוב בניית מקוה טהרה]. ובפרט אם שהגביה הוא לפי ממון וממילא שאם יש עניים בעיר מוטל על בעלי גרידא.

אלא שכל זה בעיר שאין בתוכה ביהכ"נ, אבל כשיש, ואלא ש לבנות ביהכ"נ נוסף כדי להגדיל ולהאדירה ולמען לא יחסר המז"ג בעת ובשום זמן ללמוד שם ולהו בציבור, כמו שמצוי היום ביהכ"נ שטיבלע"ך שיכולים לקבוע שם מו תדיריים זה אחר זה, מסתבר דמותר אינו חיוב, אבל מ"מ הבתי כנסיות מז את מצות תפלה בציבור, שהוא כ גדולה ומפוארה, ובפרט בזמנינו מיסודי היהדות.

ובנוגע "בית המדרש" לא מציינו בג חיוב מפורשת לבנות בית

ללימוד התורה [אף שמצינו בשו"ע או"ח סי' קנ"ה שאחר שהתפלל ויצא מביהכ"נ יש לו לילך (מחיל אל חיל) מביהכ"נ לביהמ"ד, אינו חוב, אלא ענין והנהגה טובה, שהרי כל אדם יכול נמי ללמוד בביתו].

→ **ובפרט** מה שמצוי בזמנינו לבנות בתי מדרשים גדולים עם היכלי תורה הוא דבר המוסיף ספסלי בית המדרש, שיוכלו ללמוד שם בהרחבת הדעת, לא כבזמניהם שהיו רגילים ללמוד בבתיהם, ואילו בזמנינו שקשה ללמוד בהבית מחמת טירדות המפריעות (שבזמנינו כל דבר קטן מפריע את האדם ומוציאו מן הסדר). ממילא שהוא זיכוי הרבים גדול.

→ **ויל"ע** אם רגיל ליתן מעש"כ לעניים ולעמלי תורה מהו ליתן לבני ביהמ"ד, ולכאורה בנין ביהמ"ד (לבני תורה) הוא רק כשאר מצוות, מיהו יתכן דביהמ"ד לבחורים ולבני הכולל שפיר דמי, דהני עמלי תורה בכלל עניים, ובנין הביהמ"ד הוא מצרכי לומדי תורה, כמו ריהוטי ביתו הפרטי, וכמו ספרים לעניים, וצ"ע.

שו"ר בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תקע"ח) לאחר שכתב דכסף מעשר ראוי לייתד לעניים, ולא לשאר מצוות, כ' שעל כן אין לבנות ביהכ"נ ממעות מעשר, מלבד אם בנייתו מתעככת ובנתינתו מכסף מעשר יזדרזו להקימה בכה"ג לא יהסס לתת מכסף מעשר, מלבד אם רוצים לבנות בנין 'כפאר והדר' אי אפשר לתת לכך

המדרש, כמבואר בשו"ע חו"מ (סי' קס"ג ס"א) דבני העיר כופין זה את זה לבנות להם ביהכ"נ (ולקנות ס"ת וכו') [וכ"ה ברמב"ם הל' שכנים פ"ו, ובהל' תפלה פי"א, ועמש"כ בקובץ הלכות למעונות הקיץ (פ"א) אם יכולין לכוף זא"ז לבנות ביה"כ או ביהמ"ד במעונות הקיץ כשוא רק לחדשיים בערך], וממילא כיון שהוא חובה מסתבר דאין לבנותו ממעות מעשר, דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ניל"ע מהו לפמש"כ בס' אמת ליעקב (סי' רנ"ט) משם הגר"י קמנצקי ז"ל להקל לבנות מקוה טהרה כיון שבזמנינו אין בדינו לכוף בני העיר למלאות חובתם בבניית מקוה טהרה]. ובפרט אם נימא שהגביה הוא לפי ממון וממילא שאפילו אם יש עניים בעיר מוטל על בעלי יכולת גרידא.

← **אלא** שכל זה בעיר שאין בתוכה שום ביהכ"נ, אבל כשיש, ואלא שרוצים לבנות ביהכ"נ נוסף כדי להגדיל תורה ולהאדירה ולמען לא יחסר המז"ג בשום עת ובשום זמן ללמוד שם ולהתפלל בציבור, כמו שמצוי היום ביהכ"נ עם שטיבלע"ך שיכולים לקבוע שם מנינים תדיריים זה אחר זה, מסתבר דמוחר דזה אינו חיוב, אבל מ"מ הבתי כנסיות מחזקת את מצות תפלה בציבור, שהוא מצוה גדולה ומפוארה, ובפרט בזמנינו שהוא מיסודי היהדות.

← **ובנוגע** "בית המדרש" לא מצינו בשו"ע חיוב מפורשת לבנות ביהמ"ד

ובת צדקה שפיר והרי באמת אף על וכן על קופה יו"ד רס"י רמ"ח ש"ך שכופין על להן צדקה), והכי ין ממעות מעשר.

יום-טוב

ה דשפיר דמי ולמנות ויתומים כ"כ, אף דהלכה תקכ"ט ס"ב) דם ולאמנה עם הוא (פ' ראה והגר והיתום [והוא ברמב"ם בדרכונות ע"ז], ין דכל דבר מן החולין.

בית הכנסת - לעירו ממעות

כבר ביהכ"נ בני העיר יל תורה בפנים מהו הנה חוב על כנסת או בית

ממעות מעשר כדאיתא בירושלמי כמה נפשות שקעו אבותיך כאן (וע"ז צריכים למצוא נדיבים שמוכנים לתרום לקיים בהידור מצות בנין ביהכ"נ), מלבד אם ביהכ"נ מפואר ימשוך אנשים לבוא, שאז מצוותה בכך דוקא עיי"ב, מיהו בעיקר הדבר מנהגינו ליתן מעות מעש"כ לכל שאר מידי דמצוה וממילא שה"ה נמי לבנין ביהמ"ד. אלא שיש לרדק לא להרכות בהוצאות לבנות בניני פאר ממון המיוחד לצדקה

ובס' באורח צדקה (ע' שכ"ב) מביא מבעל אגר"מ ז"ל דמותר לתרום ממעש"כ לבניית בנינים מפוארים לשייכות כפי המצב של היום שרוב אנשי תורה דורשים תנאים כאלו.

ועשו"ת מנח"י (ח"ח סי' פ"ג) לקנות מקומות ישיבה בביהמ"ד (בשבילו ובשביל אשתו) כדי לסייע לבנין הביהמ"ד, וע' בדברינו בסי' ר"ב בזה.

***

סימן ק"י

76 שאלה - מהו ליתן ממעות מעשר לבניית מקוה-טהרה שב'עירו'.

תשובה - צ"ע. דאף שהוא דבר מצוה גמורה, מ"מ בפשטות הוא בכלל דבר שבחובה על כל אדם ואדם לעצמו שאשתו תטהר (ואינו בא אלא מן החולין) והכי יהא מותר לשלם ממעות

מעשר החזקת שוחט כדי שיוכל לאכול בשר כשר (והלא כל אדם מחוייב להוציא כל ממונו שלא יכשל באיסור ל"ת), ואף כשלא נמצא שם מקוה אחרת, מ"מ הוא חובת האדם לעצמו למצוא מקוה שתוכל לטבול שם, ואסור לו לדור שם בלא"ה.

ועוד דמבואר בשו"ע חו"מ (סי' קס"ג ס"ג) שבי"ד כופין את בני העיר שיבנו מקוה בעירם, ואפילו אותן שאין משתמשין עמו (כגון מחמת זקנה, או שאין לו אשה) חייבים להשתתף בבנייתו [ועשו"ת ויברך דוד (ח"ב חו"מ סי' קל"ט) בזה] וממילא כיון שהוא חובת כל בני העיר לשלם מן ממון העצמיים שלהם איך רשאי הוא לנדב בשביל כך ממעות צדקה (כשאין חושבי העיר עניים ומיעוטי בעלי יכולת) וכמו שאר מסי הקהלה שצריך לשלם מן ממונו.

והגם דלבנות מקוה-טהרה במקומות נדחים שיחכן שנמצא שם יהודים שאם לא יהיה מקוה במקומן אז ח"ו ידורו ככה בלא טבילה אז מותר לבנות להם מקוה ממעות מעשר, כדי לזכותם במצוה (להסוברים שעושים כל מידי דמצוה ממעש"כ), גם לאפרושי מאיסורא, אבל בעיירות של יהודים חרדיים שאין חשש זה אין בזה זיכוי הרבים, רק זכות עצמו.

שו"ר בסי' הליכות חנוך (ע' קס"ב) שמביא מבעמח"ס חשב האפור ז"ל דלעשיר אינו מותר, אבל בעל הבית פשוט יש לצדד להתירא, וסתם ולא ביאר, ולאח"ז ראיתי בסי' אמת ליעקב (יו"ד

רמ"ט אות 132) משם הו' הלעולם שפיר דמי כיו' ביהינו לכופ' מי שאינו רוצ' מי שנותן את חלקו לא-דבר שבחובה (ועיי"ש ש' ממעות מעשר בשביל חב ונראה שזה לכו"ע כיון ע' שחייבו להעמיד מתנדב נפשות, ומש"כ בשע"ת י מדינא). וצ"ע שלמעשה מורינן לחיי לבנות מקוה טהרה ל: **נראה** דשפיר דמי שא הוא מצוה שמבי על הטובלים בתוכה, וד אבל כלפי היחיד כתבנו לשלם מקוה-געלט ו לבנות בית 'הכנסת א מעשר

[**ויותר** מזה מסופקני הכנסת אורחיב דאף שהוא מצוה גדולה הלא מבואר ברמ"א חו"י דכופין את בני העיר וכיון שכופין נמצא שו שבחובה אינו בא אלא שיל"ע אם הכוונה שכי חרדי הכנסת אורחים (ונ שבחובה), או שכופין שיכניסו אורחים לתוך היכולות בידו), שאת"ל לבנות בנין (או חדר) אורחים, וממילא דחשיב חובה דשפיר דמי ממע

חלק כחלק, וטוה"נ שלו לתמוך עמו לומדי תורה). ועשו"ת אגר"מ (יו"ד ח"ד סי' ל"ז אות י'). ובשו"ת משיב נבונים ח"ד (סי' מ"ד) מה שכו' לחלק בזה.

***

סימן ר"א

7 שאלה - מהו לשלם דמי חבר של → קהלה ("מעמבער-שיפ") ממעות מעשר.

תשובה - בעיר שיש להם ביהכ"נ (א') מרכזי אינו יכול לשלמו ממעשר, אבל אם אינו מתפלל בקביעות בקהלה זה (ואינו מקבל בהם שום שירות ממשי) שפיר דמי, והמיקל בכל אופן יש לו על מה לסמוך. שורש השאלה אם להיות נמנה בין חברי הקהל הוא חוב על כל בני הקהל (העיר) [ע' מה שהארכנו בנידון זה בשו"ת ויברך דוד עדחשו"ע ח"ב סי' קל"ט, ועיי"ש בד"ה והלום בנוגע לשלם זה ממעשר], דאז אין לשלמו ממעות מעשר, לפי הכלל בפוסקים דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין [ובאמת מפורש יוצא בטו"ז (רמ"ט סק"א) דאסור לפרוע בהם מסים וכו' דנמצא פורע חובו מן הצדקה, אלא דנראה דמיירי ממסי המדינה, ועיי"ש בראשון לציון שיכול לנכות המס ממעשר, ומה שחולק עליו בס' ברכ"י שם], אבל אם אינו חובה

ושותפות" במעות מעשר שלו, כיון שהמעות שייכים לצדקה, ואין המעשר ממון פרטי שלו שיעשה עמהם עסקים עם 'תוקף שטר הסכם'.

ומשם בעל טבעת החושן (שליט"א) ז"ל ראיתי דלאו שפיר דמי, מטעם דהוי כעסק שהוא מרוויח ממנו, ונוטל ממנו שכר, ואינו כולו לעניים, אבל סתם להחזיק ת"ח ממעות מעשר שפיר דמי, אדרבה זה המצוה דמעשר ממש ליתנהו לעמלי תורה (סי' תאריך ישראל ע' תקי"ח), וכ"כ בס' צדקה ומשפט (פ"א סוף הערה פ"ה) לפקפק בתנאי יששכר ובולון ממש (כשקונה הזכות דוגמת הרמ"א) דהוי כנהנה ממש, ולא רק כטובת הנאה, ועל כן הסברא נותנת שאין לעשות כן ממעות מעשר, אם לא שהותנה מתחילה לעשות עמו כל דבר מצוה (יוצא דאילו לאלו הנהגים להשתמש במעש"כ לכל מידי דמצוה שפיר דמי), ולא ידעתי מה האיסור אם נהגה ומרוויח ממעות מעשר כל שאינו הנאת ממון ממש (ועוד שאת"ל דלא מהני למה יהני כשהותנה על כך מתחילה, הא לדידיה הוי כמקח וממכר לצורך עצמו).

וכ"כ בפשטות בשו"ת ישא איש (אלישר, יו"ד סי' ו') דשפי"ד לעשות עסק יששכר זבולון במעות מעשר, וטובה"נ שלו שיהיה לו חלק לעוה"ב, וכ"כ להחיר בשו"ת חלקת יעקב (יו"ד סי' קל"ז ד-א) ועיי"ש דאפילו בלא עסק יששכר-זבולון הוא מקבל שכר בהלימוד

על
עסק
עוה
נימא
ישכר
יקרו
ביד
לא
הוא
סי
ע"ג
חכם
תמוך
מעות
לידי
מורה
צמלי
למוד,
נולות
במה
עוסק
טובת
נימא
כדי
של
עסק

ממילא ששפיר דמי דודאי החזקת הקהלה (המחזיקים עם המעות את רב העיר, ושאר כל הכלי קודש של העיר, ושאר צרכי הקהלה) למצוה גדולה ייחשב, ובשו"ת ויברך דוד שם כתבנו דבעיר שיש להם ביהכ"נ אחד שיכולין לכוף את בני הקהלה להשתתף בדמי הוצאות הקהלה, דהיינו החזקת רב ומורה צדק ומקוה טהרה, וממילא דלא שייך שיתנונו ממעות מעשר, ויפטור את עצמו מחיובו הממוני במעות צדקה, ועיין שם בהמצויין בדברינו מפי ספרים וסופרים (וע' להלן) [ומה שכ' בשו"ת פני יהושע (סי' ב')] שיכול לפרוע מעות הסגן ושאר חיובי הקהל ממעות מעשר עיי"ב, היינו דלטעמיה אזיל דס"ל דיכול לשלם ממעות מעשר אפילו בעד מצוות חיוביות, דלא ס"ל הכלל דכל דבר שבחובה אינו בא מן המעשר, דס"ל שם דכל עיקר נתינת מעשר אינו מדינא אלא למצוה מן המובחר, וכן היה המנהג בימיו (עיי"ש בסוף התשובה), וצ"ע לפי הסכמת הפוסקים דאין לעשות מצוות חיוביות ממעות מעשר, ממילא שה"ה בהן].

זכזה כ' בס' ראשון לציון (יו"ד סי' רנ"א סי"ג) שאסור לפרנס הרב או הש"ץ ממעות מעשר ומעות צדקה דהוי פורע חובו מהצדקה דהא מחוייבין ללמוד תורה ולהשכיר רב ללמד תורה ודינים וגם ש"ץ עיי"ב, וממילא שאין לשלם מס הקהל ממעות מעשר כיון שמזה הקהל פורעים בעד הרבנים והשליחי ציבור והמרכיצי תורה.

וצ"ע שמפשות ד' הרמ"א שכ' בסי' רנ"א (סי"ג) שאין לפרנס את הרב שבעיר ממעות צדקה (שבעיר) שגנאי הוא לו, וגם לבני העיר, אלא יעשו לו סיפוק ממקום אחר, וכל יחיד יכול לשלוח לו מצדקה שלו (זהו דרך כבוד) עיי"ש, יוצא דאין קפידא במה שמוציאין אותו ממעות צדקה, ולא אמרינן דהוא חובה על כל בני העיר לפורעו מכיסם הפרטי, וממילא שכמו כן נמי משכורת של הדומ"ץ והמרכיצי תורה (שבדרך כלל בזמניהם הרב היה ג"כ הדומ"ץ והמרכיץ תורה של העיר) וא"כ מוכח ששכר זה יהא רשאין ליתן גם ממעות מעשר, אלא שצ"ע מהנ"ל, ומצאתי בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קל"ו) שכ' לבאר דברי הרמ"א הנ"ל ...

קהלות של זמנינו. והנה סדרי הקהלה נשתנה לגמרי בזמנינו מבזמן הקדמונים, דבזמניהם היה קהלה מרכזי בכל עיר ועיר, וכל בני העיר היו (בע"כ) משתייכים לה, וממילא דשפיר דנו לחייב את כל בני העיר להשתתף בהוצאות בני העיר (כבשו"ע חו"מ), אבל בזמנינו שנחבטלו קהלות של הערים, ובכל עיר ועיר יש הרבה קהלות, ממילא שלא שייך לחייב את אדם אחד להשתתף בהוצאות של הקהלות של בני עירו, וכתבנו שם שלפי המבואר בפוסקים (לגבי מנהגי הקהלות) דבעיר א' שיש בה הרבה קהלות כל קהלה קבוע שבעיר נחשבת עיר בפני עצמו, וכל המשתייכים לאותה הביהכ"נ נגררין אחר כל מנהגי אותה הקהלה (אבל אינן

נגררין אחר קהלה שניה אפילו הם רוב בני העיר), וממילא שבנידונינו נמי אם הוא משתייך בקביעות לקהלה אחד מחוייב מדינא להשתתף בכל ההוצאות של אותה הקהלה, וממילא ששוב אסור לו לשלם חיובו ממעות מעשר, אבל מי שאינו משתייך בקביעות לקהלה מסויימת (ורגיל להתפלל באיזה שטיב"ל שאינו קהלה נפרדת לעצמו), אלא שהוא רוצה לתמוך באיזה קהלה כדי להיות נמנה בכלל עושי מצוה, ולהיות בכלל "חבר אני לכל אשר יראוך" פשוט דמותו ליתן זה ממעות מעשר [עכ"פ למנהגינו שמשתמשים עם מעות מעשר כשביל כל מצרכי מצוה].

עוד יש לדון דהיות שאחד מהזכותים שיש לכל חבר הקהל לזכות בקרקע קבורה לאחר אריכות ימים ושנים שלו, נמצא דקונה חפץ פרטי על ידי תשלומי הדמי קהלה, והלא זה מקח וממכר גמור שהאדם צריך לשלם מכיסו, דעל האדם עצמו לדאוג על מקום קבורתו, וכשהוא קונה לעצמו מקום קבורה אינו עושה שום מצוה בכך [ובפרט לפי המבואר בהרבה ספ"ק דתועלת גדול לנפש המת שיהיה קבור בקרקע "שלו" דייקא, ע' ב"ב דף קיב].

ובאמת בס' דרך משה (יום י"ח, הנספח לספר הגן) מביא משם ס' דרך חיים שאסור לפרוע מס הקהל ממעות מעשר (אף שכתב שם שמותר לעשות גם שאר מצוות ממעות מעשר) ועכצ"ל כנ"ל משום שהוא דבר שבחובה [אלא שכתב שם שאם הקהל שמוהו לעשיר גדול יותר

ממה שהוא באמת ועל כן אמדוהו ליתן יותר ממה שהיה חייב לפי האמת יכול לנכות מותר זה ממעות מעשר] וכזה מביא בשו"ת מלמד להועיל (ח"ב סי' ק"ב) משם מ"כ שאינו יכול לשלם מס הקהל ממעות מעשר מטעם שכל דבר שבחובה (שכבר מחוייב בה דבר קצוב בכל שנה) אינו בא אלא מן החולין, ועוד שחלק מהוצאות הקהל הם לדברי הרשות (והוא מספק"ל כשמבטיח על חשבון מעשר כיון שרוב הוצאות הקהל הוא לדבר מצוה), וכה"נ בשו"ת בית דינו של שלמה (חיו"ד סי' א') שאינו רשאי לשלם מס הקהל ממעשר כי רובה ככולה הולכת לשאיבת מים ולביעור (צואה של) ביה"כ (אף שהוא מצוה) ולא לעניים (דמעשר שייך להם), ועוד שהרי הוא דבר שמחוייב בה (כולל קניית ביה"ק) וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ואפילו אם משלמים בזה משכורות חזן וש"ץ ושמש, הלא זה ניתן להם בתורת שכר שכיר, לא בתורת צדקה (וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין) [וממילא דלא יהני נמי מה שהקהלה מחזיקין בידי הרב אב"ד ודיינים ומגידי שיעור שתורתם אומנותם, דשכרם הקצוב לאו לצדקה ייחשב], וכן בזמנינו רוב הוצאות הקהלה הוא בשביל תשלומי משכורות הכלי קודש, ותשלומי גע"ז עלצקטע"ר שלומדים ומתפללים לאורו [או דמי אינשורענ"ס, ונקיון ותחזוקה (מענינטענענ"ס) וכו' אבל אין נותנים מהמעות לעניים (מלבד קמחא דפסחא, שהוא קופה מיוחדת)].

נגרדין אחר קהלה שניה אפילו הם רוב בני העיר, וממילא שבנידונינו נמי אם הוא משתייך בקביעות לקהלה אחד מחוייב מדינא להשתתף בכל ההוצאות של אותה הקהלה, וממילא ששוב אסור לו לשלם חיובו ממעות מעשר, אבל מי שאינו משתייך בקביעות לקהלה מסויימת (ורגיל להתפלל באיזה שטיב"ל שאינו קהלה נפרדת לעצמו), אלא שהוא רוצה לתמוך באיזה קהלה כדי להיות נמנה בכלל עושי מצוה, ולהיות בכלל "חבר אני לכל אשר יראוך" פשוט דמותו ליתן זה ממעות מעשר [עכ"פ למנהיגו שמשתמשים עם מעות מעשר בשביל כל מצרכי מצוה].

עוד יש לדון דהיות שאחד מהזכוחים שיש לכל חבר הקהל לזכות בקרקע קבורה לאחר אריכות ימים ושנים שלו, נמצא דקונה חפץ פרטי על ידי תשלומי הדמי קהלה, והלא זה מקח וממכר גמור שהאדם צריך לשלם מכיסו, דעל האדם עצמו לדאוג על מקום קבורתו, וכשהוא קונה לעצמו מקום קבורה אינו עושה שום מצוה בכך [וכפרט לפי המבואר בהרבה ספ"ק דתועלת גדול לנפש המת שיהיה קבור בקרקע "שלו" דייקא, ע' ב"ב דף קיב]..

ובאמת בס' דרך משה (יום י"ח, הנספח לספר הגן) מביא משם ס' דרך חיים שאסור לפרוע מס הקהל ממעות מעשר (אף שכתב שם שמוותר לעשות גם שאר מצוות ממעות מעשר) ועכצ"ל כנ"ל משום שהוא דבר שבחובה [אלא שכתב שם שאם הקהל שמוהו לעשיר גדול יותר

סימן ר"ב

שאלה 7 - אי מותר לקנות - לשכור
 מושב (זי"ץ) בביהמ"ד
 ממצעות מעשר.

תשובה - לקנות אין ראוי, אבל

'לשכור' יתכן דמותר
 [ובפרט אם יכול לשכור מושב זול,

ושוכר יותר חשוב ממצעות מעשר].

הנה למ"ד שאין להשתמש עם מצעות

מעשר לשום דבר מצוה, שמעשר שייכי

רק לעניים, פשיטא דבנידון שאלתינו

שאינו ראוי (דהוצאת הביהכ"נ אינו

לעניים) וכמו שכ' באמת בשו"ת מהרי"א

אסאד (ח"א סי' קל"ה), אלא השאלה

למנהג העולם בזמנינו לעשות כל מידי

דמצוה עם מצעות מעשר (כל שאינו מצוה

דחובה, כמבואר בדברינו בכמ"ק) א"כ יש

לדון מהו בנידונינו, והנה אף שהוא

"מחוייב" במצות תפלה (לי"א מדאורייתא

ול"א מדרבנן) מ"מ הרי מצוי בתי כנסיות

ובתי מדרשים שיכולין להתפלל שם חנם

אין כסף מבלי שיצטרך לקנות או לשכור

מושב, או אף בביהכ"נ זה יכול הוא

להתפלל בעמידה, ממילא שאם הוא בוחר

להתפלל בביהכ"נ מסויים משום ששם

מתפללים בחמימות יתירה ויתעורר לכו

יותר לעבודה שבלב זו תפלה (או ששם

יש ריבוי עם, שכרב עם הדרת מלך) יש

לומר דמותר, דחשיב כמצוה דרשות, וכל

שכן אם בביהכ"נ זה עצמו ישנם מושבות

ריקנים או שיוכל להתפלל בעמידה, אלא

7 מיהו ממה שכתב בשו"ת מהרי"א אסאד

(י"ד סי' של"ה) לאיסור בנידון

שאלתינו (אף למ"ד שאינו אלא מנהג)

"משום שמעשר שייך רק לעניים" (וכש"כ

להטו"ז שהוא חובה), מוכח דאילו הרגיל

לחלק מצעות מעשרותיו לשאר עניני מצוות

יהא רשאי ליתנו נמי לזה, והלא כתבנו

כמ"פ שבזמנינו המנהג ליתן ממצעות

מעשר גם בשביל שאר כל צרכי מצוה

וממילא שה"ה בזה, וכ"כ בשו"ת פרי

השדה (ח"ג סי' קס"א) להקל כשהותנה

על כך מתחילה, כיון שזה ג"כ מצוה (ולא

נחית מצד שהוא חיוב), וכן בשו"ת לברשי

מרדכי (חיו"ד סי' קע"ט אות ב') מיקל

ליתן לקופת הקהל או לחברה סכום הנהוג

(להסוברים שיכול לעשות ממצעות שאר

מצוות, ובדהותנה מראש).

אבל אכתי צ"ע מצד מה שע"כ זוכה

לקרקע קבורה לאחר מאה ועשרים

שלו, וכן מביא באמת בס' אמת ליעקב

(י"ד רמ"ט אות 132) משם הגר"י

קמנצקי ז"ל שאינו יכול לשלם זה ממצעות

מעשר מכיון שהוא מקבל מקום (פי' מקום

קבורה) ושאר שירותים על ידי זה אין זה

צדקה אלא מקח וממכר עי"ש (ואולי

שאם אינו מקבל שירות מיוחד (רק מה

שהרב והמו"ץ מרביץ להם תורה) כגון

שהוא קנה לעצמו מקום קבורה בארץ

(ישראל) והוא מתנדב להיות חבר כדי

לתמוך במרביצי התורה של הקהל י"ל

דמודה דיכול לחשבו ממצעות).

L

* * *

שע"י שיהיה לו מקום קבוע י

בכוננה רצויה יותר זה הוי כ

שבס' צדקה ומשפט (פ"ו ה

שאם כשלא יקנה מושב :

להתפלל תמיד במקום קבו

שבחובה ולא יקנה ממצעות

מוכרת דהכי הוא חובה מו

במקום קבוע (ובפשטות

למצוה), ובפרט באופן ש

לעצמו מקום קבוע בביהכ"נ

ששם לא יתפלל כל כך

מיהו לכאורה צריך לפרס

נקנה ממצעות מעשר

למעשר שגם אחרים יוכלו

כמו שכ' הפוסקים לגבי מי

ממצעות מעשר (ע' בדברינו

ולהלן שם) אלא שכל זמן

לישב שם יש לו דין קדימו

הנאה (ומסתבר דאף רשאי

שישב שם לפני בואו) וואף

לעולם לא יוכל אחר לישו

תמיד גם הוא בא להתפלל)

במק"א שמה שכתבו הו

ספרים שמחוייב להשאלו ל

תנאי (שרק כשמתקיים זה

ממצעות מעשר) אלא הוא

דמאחר שהוא שייך למעשר

א' ירצה ללמוד מתוכו שמח

לו, והכ"נ בזה

ובס' מגדנות נתן (להגר"י

מביא סברא מפי ז

לחלק דהכא שהמצעות נ

ויברך מצוות שונות לגבי מעשר כספים דוד רפט

הקהל שהוא עצמו מצוה י"ל שאין צריכין לפרסם שהוא ממעות מעשר, שכבר יצא חובת מעשר במה שנותנו לביהכ"נ, ומה שנהנה שרק הוא יושב שם הרי מותר ליהנות טוה"נ ממעשר (ורק כשקונה ספר שהמעות הולכין לבעל החנות המוכ"ס הוא דבעינן שהפסד ישאר ברשות הקדש), ול"נ דסוכ"ס המעות אינם שלו, ואיך הלה עושה סחורה בפרתו של זה, אלא שהוא קודם כנ"ל.

והנה בסי' קמ"ו הבאנו משו"ת שבט הלוי ח"ח במי שיש לו ספר שקנה ממעשר ובא א' ונטלו ללמוד שהדבר נוטה שאינו יכול להוציאו מיד באמצע לימודו, אלא שאם האחרים רוצים להפקיע זכות לימודו לגמרי יכול להפריעם עיי"ב, ולפ"ד בנידונינו נמי אם יקנה או ישכור ממעות מעשר ויבוא אחר ויתיישב על מקומו לא יוכל להגביהו, אמנם מסתבר דאם נמצא שם מקום אחר שהאחר יכול לישב שם דרשאי להעמידו ולבקשו לישב במקום האחר (ועוד דגם בד' השבט הלוי יש לדון).

והנה הרה"ח מוהרש"א ני"ו (ז"ל) לחלק יצא בין ביהכ"נ חדש שבונים עכשיו ששם מותר לקנות ממעות מעשר שהרי בזה הוא מסייע לבניית הביהכ"נ (שהוא מצוה רבה לדורות) [וע' כיו"ב בשו"ת מנח"י ח"ח סי' פ"ג], אבל לא לקנות מאיש אחר שיש לו מושב בביהכ"נ, שהרי זה המעות הולך לכיסו הפרטי של איש הזה עכ"ד, ולענ"ד

שע"י שיהיה לו מקום קבוע יוכל להתפלל בכוונה רצויה יותר זה הוי מצוה, והערני שבס' צדקה ומשפט (פ"ו הערה כ"ו) כ' שאם כשלא יקנה מושב או לא יוכל להתפלל תמיד במקום קבוע הוי כדבר שבחובה ולא יקנה ממעשר יעו"ש, ואינו מוכרח דהכי הוא חובה ממש להתפלל במקום קבוע (ובפשטות אינו אלא למצוה), ובפרט באופן שיכול לקבוע לעצמו מקום קבוע בביהכ"נ אחרת (אלא ששם לא יתפלל כל כך בטוב).

מיהו לכאורה צריך לפרסם שמושב זה נקנה ממעות מעשר ושהוא שייך למעשר שגם אחרים יוכלו לישב עליה, כמו שכ' הפוסקים לגבי מי שקונה ספרים ממעות מעשר (ע' בדברינו בסי' קמ"ד ולהלן שם) אלא שכל זמן שהוא רוצה לישב שם יש לו דין קדימה וזכות טובת הנאה (ומסתבר דאף רשאי להעמיד מי שישב שם לפני בואו) [ואף שיתכן שעיי"כ לעולם לא יוכל אחר לישב שם (שהרי תמיד גם הוא בא להתפלל) אעפ"כ כתבנו במק"א שמה שכתבו הפוסקים לגבי ספרים שמחוייב להשאילו לאחרים אין זה תנאי (שרק כשמחייבים זה רשאי לקנות ממעות מעשר) אלא הוא פועל יוצא דמאחר שהוא שייך למעשר ממילא שאם א' ירצה ללמוד מתוכו שמחוייב להשאילו לו, והכ"נ בזה].

ובס' מגדנות נתן (להגר"י ג"ש, ע' פ"ז) מביא סברא מפי השמועה שיש לחלק דהכא שהמעות נותנים לקופת

כור
מ"ד
גבל
יתר
דל,
[ד]
ות
יכי
ינו
ינו
"א
לה
די
זה
ש
רא
א
ת
גם
ד
א
ד
ם
כו
ם
ש
ל
ת
א

דחילוק זה נאמר אם מצדו אין מצוה בקניית המושב דהיינו שהוא יכול להתפלל בטוב גם בביהכ"נ אחר בחנם (או שרוצה לקנות מושבים בעד בניו הקטנים שאצלם אין חילוק איפה מתפללים) אבל אם רוצה להתפלל בביהכ"נ זה משום שכאן מתפללים יותר בחמימות או מפני שכאן הוא מתחמם לאורו של הצדיק ומרגיש כאן חיזוק והתעוררות ליהדות (ושואב חיות דקדושה מכל תיבה שיוצא מפי הצדיק) אז שפיר דמי לקנות ממצות מעשר אף אם המצות הולך לכיסו הפרטי של המוכר דזה עצמו מצוה בשבילו, לפי שיטות הסוברים דמותר לעשות אף שאר כל המצוות ממצות מעשר.

והלום שמעתי מהרה"ח ר' אברהם יהושע רעטעק ניי"ו משמיה דהגאון ר' פנחס עפשטיין זצ"ל שאין רשאי לקנות ממצות מעשר מאחר שמי שקונה מושב בביהכ"נ הוא רשאי למוכרו נמצא שהוא קנין כספו עכ"ד (וכעיי"ז הבאנו בסי' צ"ג מס' לקט יושר שעל כן אין לקנות אתרוג ממצות מעשר), ואכתי יש לדון מהו אם בינו לבין עצמו יכול להחליט שלא למוכרו, וכמו הקונה ספרים ממצות מעשר שגם הוא יכול למכור הספר אם ירצה, אלא שאינו רשאי כיון שקנאו ממצות מעשר [כמש"כ בפ"ת סק"ב משם ס' משנת חכמים שאינו יכול למכור הספרים אפילו לישא אשה שכבר זכו בו רבים] ושאי אתרוג שלאחר החג אין לו עוד

שימוש מצוה, ועומדת רק להנאת גשמי שיאכלנו בעליו או שימכרנו לאחרים, והכא נמי כשהוא לא ישב שם יוכלו אחרים לישב שם, עוד זאת דבכלל טענה הנ"ל שייך דוקא כשרוצה לקנות זוי"ץ, לא כשרק רוצה לשכור זוי"ץ (ממצות מעשר) דזה לא שייך שיעשה עמו עסקים לאחר הימים נוראים [ובהרבה קהלות רק משכירים הזיצין, ויש קהלות שבעת הבנויה מוכרים הזיצין על מנת שאח"כ מדי שנה בשנה יצטרך הקונה לשלם דמי שכירות שנתין].

מיהו לא דמי לגמרי לקניית ספרים דשם הספרים נכנסין לרשות רבים (שזכו בו רבים) כיון שהספרים ראויין לשימוש של רבים זה אחר זה, משא"כ מושב ביהכ"נ שלעוהם אינו ראוי אלא לשימוש של יחיד (ששנים אינן יכולין לישב על מושב אחד) וצ"ע מאחר שמצינו בפוסקים דקניית זוי"ץ הוי כקנין קרקע שקונה לעצמו [ע' מ"ב (סי' ש"ו סקל"ג) דקניית מקומות בביהכ"נ אסורה בשבת דהוי כמקח וממכר, ובשו"ע חו"מ הל' מצרנות מצינו בכמה פוסקים ששיכה טענת מצרנות על מקומות שבבית הכנסת].

ובכל הנ"ל נמי לגבי לשכור מושב (זוי"ץ) לקראת הימים הנוראים (שאין לחלק לשלם בעד זוי"ץ הקבוע לו מדי שנה, או זוי"ץ עראי שמוסיפים לקראת הימים הנוראים).

אלא עדיין יש לעיין המתפלל בקביעות באיזה ביהכ"נ והגבאים נותנים

עיניהם שכל המתפללים יקראת הימים הנוראים (ועיניה על כך) שכמעט מן ההכרח שי מענטשליכקיי"ט, או מצד דבי עליו שם שהוא איש כיל להסוברים דמצוה שממילא היה ממונו הפרטי אין לעשותו ממ' עשמ"כ בסי' צ' [ובאמת מו בשו"ת שרגא המאיר (ח"ח סי') מושב ממצע"כ כיון שממילא קונה לעצמו איזה מושב, ז לקנות ממצות מעשר מושב יו (הקרוב יותר לפני המזרח) שו ממצע"כ, כיון שלא היה קונה המוכר זולת מצות המע

ודע דכ"ז לכתחלה לשכור המעשר, אבל אם שכרו נ מבקשין ממנו הפרעון אינו יו ממצע"כ.

* * *

סימן ר"ג

שאלה - קנה זוי"ץ ממע ובכואו לביהכ"נ ב אחר יושב שם אי מותר הו ולשלחו לנפשו.

תשובה - יש לדון. לו רשאי דמאחר ש מעשר (צדקה) המושב מישך ע של צדקה, אמנם אולי היות י ליתן המעשר איפה שרוצה, ליתנו להחזקת הביהכ"נ שו

שמה, אלא שבגלל זה הוא מקבל מהם טובת הנאה הזיץ, ולא נתנו זכות הישיבה, לא לאחר, והוא לו כמו שאם קנה עליה ממעות-מעשר יש לו זכות טובת הנאה ליתן העליה לכל מי שירצה ואין שום אדם יכול לתופסו מידו (אפילו אם יודעים שהוא קונה העליות ממעות מעשר), וכן לגבי קניית ספרים ממעות מעשר כתבנו בסי' קמ"ז שיש לו זכות קדימה להשתמש עמהם, ורק בשעה שאינו משתמש עמהם יש לו להשאילם לאחרים, ובשו"ת משיב דבר מובא בדברינו בסי' קמ"ו כ' שאפילו בדיעבד אם לקחו אחד ללמוד מתוכה רשאי הוא להוציא מידו כדי ללמוד בו איהי, ורק כשהוא אינו לומד מחוייב להניח אחרים ללמוד. L

* * *

סימן ר"ד

שאלה - כנ"ל מהו לקנות מושב → (זי"ץ) בביתכ"ג בשביל נשים ממעות מעשר.

תשובה - יש להקל. י"ל דלנשים קיל שלכו"ע לא מיקרי מצוה שמחוייב בה, שנשים אף שמחוייבות בתפלה (כשו"ע סי' ק"ו) אבל אינן מחוייבות כלל לבוא לביהכ"ג להתפלל בציבור, וכן היה המנהג מקדמת דנא שנשים לא באו לביהכ"ג להתפלל, וכמו כן נמי אינן מצויות בשמיעת תקיעת שופר, דהוי מצות עשה שהזמן גרמא [ועוד שתק"ש יכולין לשמוע בעמידה בלא שום זיץ (ולחזור מיד הביתה), מלבד

עיניהם שכל המתפללים יקנו מושב לקראת הימים הנוראים (ועיניהם נשואות על כך) שכמעט מן ההכרח שיקנה (מצד מענטשליכקיי"ט, או מצד דבלא"ה יצא עליו שם שהוא איש כילי) ובפרט להסוברים דמצוה שממילא היה עושה (מן ממונו הפרטי) אין לעשותו ממעות מעשר ← עשמ"כ בסי' צ' [ובאמת מה"ט אוסר בשו"ת שרגא המאיר (ח"ח סי' נ"ד) לקנות מושב ממעש"כ כיון שממילא היה היה קונה לעצמו איזה מושב, אבל מתיר לקנות ממעות מעשר מושב יותר מכבוד (הקרוב יותר לפני המזרח) שההפרש יתן ממעש"כ, כיון שלא היה קונה אותו מקום המכובד זולת מעות המעשר].

ודע דכ"ז לכתחלה לשכור על חשבון המעשר, אבל אם שכרו סתם ואח"כ מבקשין ממנו הפרעון אינו יכול לשלמו ממעש"כ. L

* * *

סימן ר"ג

שאלה - קנה זי"ץ ממעות מעשר ובבואו לביהכ"ג מצא שאיש אחר יושב שם אי מותר הוא להגביהו ולשלחו לנפשו.

תשובה - יש לדון. לכאורה אינו רשאי דמאחר שקנאו ממעות מעשר (צדקה) המושב מישך שייכי לקופה של צדקה, אמנם אולי היות שהוא רשאי ליתן המעשר איפה שרוצה, והוא רוצה ליתנו להחזקת הביהכ"ג שהוא מתפלל

להנאת גשמי ינו לאחרים, שם יוכלו הבכלל טענה לקנות זי"ץ, (ממעות זי"ץ עמו עסקים ה קהלות רק לות שבעת מנת שאח"כ לשלם דמי

ספרים דשם רבים (שזכו זי"ץ לשימוש א"כ מושב א לשימוש ל ישיב על ינו בפוסקים קע שקונה י"ג) דקניית שבת דהוי הלי מצרנות יכה טענת הכנסת].

כור מושב ה הנוראים הקבוע לו יים לקראת

ל בקביעות ים נותנים

עכשיו לחלק מעות מעשר הרי הוא כקבלו עליו בנו מעתה לעשות ממנו "קרן י הרווחים לעניים, כיון שכבר המעשר לעניים ואילו העושה לפירות לא זכו העניים בהם שאין לו בעלים [כמו שכ' ה סי' מ"ה] דמותר להלוותו ממון שאין לו בעלים] נמו מעשר רק צדקה בעלמא שהוא מיירי ממי שהי' מעשרותיו 'לעניים' וממילא כל כך במי שנהג עצמו מרא המעשר כל מידי דמצוה (ו עליו), מ"מ עדיין נשאר מקיים מצות מעשר בנתינתו שאין כאן נתינה, מיהו נרא גם טענה זו, והוא שמקור המעשר לגמ"ח (על שמו) יז המעשר ע"י הגבאי לקופה דעתו של הנותן, שיהא ח מה לעשות עמו (סופית) ח המכריע מה לעשות תמיד

ובשו"ת מהרש"ג (ח"א יוצא דהיות ע אינו חובה רק הידור מצוה לעשות קרן קיימת לע"ע מעשר שהפירות יתחלקו ל היא"צ [יעו"ש שכן היה להעמיד ק"ק, ועיי"ש שמו שמצות כיבוד אם מממון ממון הבן, אא"כ מנהג ד שאז י"ל שהוא בכלל צר

משומת המסים ששמין נכסי האדם שיש לו עז"כ דמי שמנדב ומקצה מעות לצדקה ומרוויח בהם בריבית והקרן קיים, ומוציא הריווח פטור מליתן מזה מס, כדי שלא להכשילן בעתיד שימנעו מלהתנדב בכה"ג יעו"ש [ועיי"ש דבאמת מי שמפריש מעות (או הפרישו אבותיו) כדי לעשות ממנו צדקה, והסך מרובה, והוא מרוויח בהם בכפל כפליים ממה שמוציא בשביל צרכי שמים, ומחזיק מעות צדקה בדרך זה שאם ירד מנכסיו הוא או זרעו יחזרו ויזכו בהן לצורך עצמן חייב ליתן מהן מס המדינה] אבל יתכן דזה לא מהני למי שרוצה לקיים מצות מעשר כספים כיון שלא נכנס עדיין הקרן לרשות הקדש.

ובשו"ת סתרי ומגיני (סי' ל"ו) אוסר ליתן מעות מעשרותיו לקרן יסוד שהרווחים יתחלקו לעניים, דבעינן שמעות המעשר עצמו צריך להתחלק לעניים [ולא הביא ד' תרה"ד וסמ"ע הנ"ל], אלא שנתקשה מה שנא מהא דמותר לקנות ספרים ממצות מעשר, ונדחק ליישב עיי"ש, ולק"מ דשם קניית ספרים ולימוד בהם ג"כ מצוה הוא, ואח"כ לומדים בגוף הספר (המצוה) שנקנית במעות מעשר (לא רק בפירותיו), וממילא בנידונינו נמי כשמניח מעותיו בהבאנ"ק או בסטאק"ס (מנויות) וכדומה על מנת שהריווח יהיה לעניים כיון שבעצם מעות הקרן אינה נעשית שום מצוה באמת אסור, והקרן נשאר שלו.

ובשו"ת שערי דעה (ח"א סי' נ"ה) העלה דמי שהי' רגיל עד

מקרא מגילה שמחוייבות (אבל לזה אין צריכין לזו"ץ)], וממילא כשקונה להם מושב בביהכ"נ והדמים הולכים להחזקת הביהכ"נ מצוה קעבד בזה, ומסייעים בכך לבניית והחזקת ביהכ"נ של גברים [וע' באחרונים שדנו אם העזרת נשים יש לו קדושת ביהכ"נ עשו"ת ויברך דוד ח"א סי' כ"ט ובשו"ת קרן לדוד סי' ל"ג ל"ה].

* * *

סימן ר"ז

שאלה - מהו לעשות "קרן-קיימת" ממעות מעשרותיו דהיינו להשקיעו באיזה מסחר שכל הרווחים יתחלקו לעניים (מדי שנה). ומהו 'קרן קיימת' לעילוי נשמת הוריו.

תשובה - אם אינו מקדיש עתה את הקרן לצדקה (רק הרווחים) לאו שפיר דמי. בשו"ע (יו"ד סי' רנ"ז סי"א) יש דיון במי שמניח מעות להרויח לתלמוד תורה וממנה אשתו עליהם שהיא תתן הריווח למי שתחפוץ אם היא רשאית להפקידם ביד איש אחר (והוא ממנה"ק שורש ו'), יוצא שהיו רגילין כן לעשות קרן קיימת לצדקה, וכן נראה להוכיח מתוך דברי התרה"ד (בפסקים סי' שמ"ב) המובא בקיצור בסמ"ע חו"מ (סי' קס"ג ס"ק) שהי' עושה קרן קיימת ממצות צדקה שהפריש, שהריווח ילך לצדקה, מיהו יש לומר דשם לא מיירי ממצות מעשר (צדקה) רק הדיון

הדור (עי' מהרי"ק, שו"ע ורמ"א חו"מ סי' צ' ס"א).

תבנא דינא

א) עיר או ישוב שיש בה רק קהל כל בני העיר מחוייבין להשתתף בהולאות הקהלה, (ז) עיר שיש בה הרבה קהלות כל המחלל בדרך קצת והוא משתייך לקהלה ידוע מחוייב להשתתף בהולאות הקהלה, (ג) בני העיר ובני הקהלה כופין זא"ז לבנות ציהכ"ג וציהמ"ד ולהחזיקו, לבנות ולהחזיק מקוה טברה לנשים ולאנשים, לקנות ספרים ללמוד מהם, לשכור רק ומורה הוראה, ש"ץ ומגידו שיעור, לקנות בית אופים, ולקנות ספרים הללרכים, לקנות אחרוג (כשאין לכל אחד), ליתן דקה ללרכיו עמי העיר ולהשאיל יתומים, לבנות לחי וקורה (בזמניו שירוב), לבנות בית חתנות, וה"ה לשאר לרכי העיר שלרכיו לו הרבה, וכן לשכור שומרים להעיר ולבנות חומה סביב העיר, לחפור בארות מים (ובכלל זה לחפור כוור שירדו לשם השופכים — סוע"ר בלע"ז), כל הג"ל מחוייב כל אחד להשתתף אף אם הוא צפרעיות אינו לריך ואינו נהנה מאחד מדברים הג"ל כיון שרוב חושבי העיר לרכיו לו, ה) אם אינו נותן מלואו הטוב כופין אותו ע"ז צין ע"י דימי ישראל צין ע"י עכו"ם ויורדין לנכסיו בעל כרחו לבנות משם, ו) לא צריח שיוכל לחשוב דב"ז ממשות מעשר (שאינו בגדר דקה, אלא חייב גמור עליו), ז) אם רוב הקהל הסכימו שהם לרכים לדבר אף שמיטוט הקהל מוחים שאין לרכיו לו בטלה דעתן ומחוייבין אף המוטעין להשתתף, וכן אם הליבור בחרו ממוני הקהל (עפ"י רוב בני העיר שנתרלו להם) מה שעשו עשי וגוצין מבני הקהלה, ח) אף ת"ח חייבין בכל הג"ל, מלעד להולאות שמירת העיר (דרכן אין לרכיו שמירה דהתורה משמרתן), וי"א אף ש"ץ במקום שנהגין כן, וכן חייבים צו מלמדי חינוקת (וי"א דהמלמד בשכר אף אם הוא ת"ח חייב אף בהולאות שמירת העיר), ט) אופן דמי הגב"י בדבר שהעני נהנה צו כמו העשיר והוא לריך לאותה הדבר צשה כמו העשיר אז גוצין לפי נפשות (כל אחד חלק שוב צין ע"י ע"י ע"י) אבל בדבר שהעשיר לריך צו יותר מהעני, או שהעשיר רואה

מוחזקים, ורק שהיחוד יש לו ליתן משכון קודם שירד לדין מטעם הג"ל (שלא יבוא יחיד לעשות עוולה כנגד הקהל ויוסמוך שלא יותצעו אותו דקדירה דבי שותפי לא קרירו ולא חמומי), אבל מ"מ אפשר"ל דלא צא אלא לאפוקי משכ"ש אח"כ כגון חילן הסמוך לעיר, אבל שאר מסי הקהל בדברים שבני העיר כופין זא"ז צהנו ג"כ בני הקהל מיקרי מוחזקין ממש, ומקודם שירד עמם לדין לריך לפצוע להן ואח"כ לירד לדין להוליא מהם, והכו דייק לשון המרדכי (סופ"צ דצ"צ) שסחם דבעניני המסים הקהל גוצין המס חחלה וכו' עיי"ש, שו"ר בשו"ת חקרו לצ (חו"מ ח"א סי' קי"ב, מד"ה אלא) שאין הרבה צקיאות צזה, (ועעו"ש צס' ק"ז וסי' ק"ח) ואי"ה עוד חזון למועד.

באיזה אופן הוא שייך להקדח

7 הנה מלפני זאת צישראל שבכל עיר או כפר ה"י קהל אחד שכל חושבי ה"י שייכין ונגרדין לה, ממילא פצוע שגם צזמניו צעיר כזה שיטנו שם רק קהלה אחד אז כל חושבי העיר הם שייכין לאותו הקהל, ומחוייב הוא להשתתף בכל הולאות הקהל, ובני העיר כופין אז צו וגוצין ממנו על כל לרכי העיר כמפורט צריש דצרינו, ואין מנום להמלט מזה, אלא שבכמה עיירות נתייסדו שם הרבה קהלות, וכל קהל וקהל ה"י להם מנהגים משוטים זה מזה, ובכגון דא כתצו הפוסקים דכל קהל וקהל לעלמו יש להם דין עיר לעלמם, וכאשר הארכנו מזה צמק"א צגוגע כמה ענינים, וממילא נמי דמי שמהפלל תמיד צציהמ"ד וקהל ידוע שבעיר הוא שייך ונגרר לציהמ"ד וקהלה ההוא, והוא מחוייב להשתתף בהולאות קהל ההוא, להשתתף בהחזקת הציהמ"ד, והחזקת הרצ והמו"ץ, ובהחזקת המקוה השייכה לאותה קהלה וכו' וכו'.

וקודם שאסיים ראוי לכתוב עוד נקודה דעל כל הג"ל אף מוטע הקהל כופין את רוב הליבור, וממילא שאי"ל לכל הג"ל כה של ז' טובי העיר (שעשהו כרוב הקהל מחמת שנצחרו והורשו מאת רוב הקהל) כמבואר בצרינו ירוחם (הוצא צרמ"א ריש סי' קס"ג) וממילא שאי"ל ג"כ לכוח של גדול

ש"ג ויקיך ק"ז

חק ט"ז

בר"מ ח' ע"א צוק הארבעים א"ל"א

באופן המהודר (כגון ש"ץ שקולו ערב ונעים, או ציהכ"נ מפואר, או אחרוג מהודר) גובין חליו לפי ערך הממון שיש להאיש וחליו השני לפי הנפשות, מלבד אם יש מנהג הולכים אחר המנהג, (י עני שאי אפשר לו צו"א להשתחף בהולאות קהל (שחין לו אלא הולאות בני ביתו בדומק) פטור מלהשתחף כלל, יא) כשיש סכסוך בין קהל לאחד

מצני הקהלה אז בהולאות מס המלך מחוייב לפרוע מקודם להקהל ואח"כ לחובעם לדיו, דקהל מיקרי מוחזק והוא המוילא, וצונגע שאר הולאות הקהלה נחלקו הפוסקים, וצכל אופן יחיד שיש לו דו"ד עם קהל מחוייב מקודם שיטמדו לדיו ליחן משכון להקהלה. L

סימן ק"ב

דיני מצרנות

הקונה מן עכו"ם במצרנותו של ישראל

א

קרי"ף צו"ט (סי' קע"ב סל"ח) דהקונה מן עכו"ם אין ישראל המלך יכול לסלק את הלוקח, והטעם דהלוקח יכול לומר להמלך ארי' אצרחית לך ממלךך (שלא יהי לך שכן עכו"ם), אלא שכ"ש צחי רעק"א דאפשר דדיו זה דוקא כשאין המלך כאן, דאם יולטריך להמחין עד שיצא המלך ולשאל לו אם מסכים שהוא יוקנה בין כך יומכרו העכו"ם לעכו"ם אחר וילטער מזה המלך הישראל, ע"כ הוא לעובתו של המלך שזה הישראל יוקנה, אבל כשהמלך כאן יש לומר דהמלך קודם, ויל"ע מהו אם לא עשה כן אלא קדם וקנאו ישראל רחוק, אי אף צדיעצד לרע"א יכול המלך לסלקו מטעם הני"ל, ונראה דצדיעצד אינו יכול לסלקו, וצפרט שגם רע"א לא החליע צוה רק כ"כ צדרך אפשר, ומצואר צו"ט סמ"ה דצמקוס שיש ספק אין להוילא דהלוקח חשוד מוחזק (וצפרט די"ל דגם

רע"א ל"ק אלא לכתחלה לא צדיעצד כנ"ל, וראיתי צם' חשן ואפוד (משצבה"א סקס"ו) שצירר דאף רע"א לא קאמר אלא כשצבר המלך כאן לפני המוכר העכו"ם וגם הוא רוצה לקנות אז מספק"ל שמה מחוייב הלוקח הרחוק להסתלק ולהניח את המלך לקנות, וכן אם כבר הפך צו לקנותו, אבל אם אין המלך יודע מזאת אף שהוא כאן צבעיר אין הלוקח הרחוק מחוייב לילך להודיע לו שהעכו"ם שבמצרנותו רוצה למכור לשואלו אם הוא מעונין בכך, אלא יכול הוא לקנות לכתחלה, וכיו"צ העלה ידידי הגרממ"צ שליט"א בקובץ פר"ח (ח"כ), ונראה דאף באופן זה שמפרש הוא ד' רע"א מ"מ צדיעצד שקדם הלוקח וקנה אין המלך יכול לסלקו כצברא הני"ל (אבל מלשון סי' חשן ואפוד דצכה"ג אף מסלקין לוי, ול"ג כן).

תבנא לדינא: הקונה מן העכו"ם אין המלך יכול לסלקו, ו"א דכ"ז דוקא צדיעצד אבל לכתחלה אם המלך כאן צעיר יניח את המלך לקנות, מ"מ צדיעצד שקנאו רחוק אין המלך מסלקו, וי"מ דאף